

jævnligt til Hayms biografi fra 1880-85 (som også suppleres og korrigeres), og alene disse henvisninger godtgør Hayms formidable indsats og lærdom.

Inden for sit område vil Martin Keßlers bog utvivlsomt opnå samme status, dvs. den må og vil blive det referenceværk, som enhver forskning om Herders liv og tid i Weimar ikke kan være foruden. Ydermere er det et dybtgående indblik i 1700-tallets kirkeliv, som enhver med interesse i europæisk kirke- og kulturhistorie kan have fornøjelse af – men som de fleste alene på grund af omfanget nok aldrig får læst.

Johannes Adamsen

David Bugge

Hinandens verden. Ledsager til K.E. Løgstrup: Den etiske fordring. Løgstrup biblioteket. Aarhus: Forlaget Klim 2011. 359 s. Kr. 299. *Kompendium til K.E. Løgstrup: Den etiske fordring.* Løgstrup biblioteket. Aarhus: Forlaget Klim 2011. 95 s. Kr. 129.

Vil man tilegne sig en klassiker intensivt – om det nu er som selvstudium eller i et undervisningsforløb – er kommentarer et uundværligt hjælpemiddel. Løgstrups *Den etiske fordring* (DEF) har uden tvivl klassikerstatus i det dansk-skandinaviske kulturelle område (men også i den tysksprogede teologiske etik), og Bugges kommentar, understreger og fuldender for så vidt denne særlige position. Det drejer sig om en *ledsager* til DEF – inspireret af den engelske *companion* (10). Man kan rent faktisk betragte denne bog som en kyndig partner eller ledsager, som hjælper og understøtter på en vejstrækning – Løgstrups argumentationsgang – der ikke altid er så nem at tilbagelægge.

Kapitelinddelingen i bogen svarer til opbygningen i DEF. Underafsnittene og deres overskrifter har Bugge derimod udarbejdet på ny i forbindelse med sin rekonstruktion af argumentationsgangen (således har fx kapitel II og V i DEF to underpunkter – i ledsageren derimod seks). Bogens hovedformål består på den ene side i den rekonstruerende analyse, forklaring og diskussion af DEF, afsnit for afsnit. På den anden side vil Bugge – om end mere implicit – fremlægge en helhedstydning af DEF. Den sidstnævnte hensigt tjener samtidig til at rydde nogle “alvorlige misforståelser” af DEF af vejen (11).

Bugge identificerer i sin analyse de enkelte argumentationsskridt og -linjer, påviser deres interne sammenhæng og perspektiverer dem på baggrund af deres bredere kontekst. Han analyserer dog også begrebslighed og metaforik (jf. fx afsnittet *Håndmetaforen*, 41-43). Denne analyse går meto- disk hånd i hånd med de forklarende og uddybende kommentarer og med diskussion af argumenterne. Som hermeneutisk hjælp bruger Bugge især Løgstrup selv (bl.a. forarbejderne til DEF og “Replik” i *Kunst og Etik*, men også uudgivne papirer). Dertil kommer belysningen af Løgstrups faglige og skønlitterære referencer, samt anvendelsen af repræsentativ sekundærlitteratur. Som man kan forvente af en kommentar, som til stadighed kræver en stor indsats af sin forfatter, forholder Bugge sig som regel sympatisk til Løg-

strups argumenter. Han kan dog også fremføre klare og pointerede indsigelser imod Løgstrup. Således kritiserer han fx Løgstrups analyse af tilgivelsen eller hans tyding af Kierkegaards *Kærlighedens Gerninger* (den manglende hensyntagen til den dialektiske dobbeltbevægelse, hhv. den “anden umiddelbarhed” hos Kierkegaard).

Bugges helhedstydning sigter først og fremmest på at indskærpe det dialektiske væsenstræk i Løgstrups tænkning (jf. 314, n. 152), dvs. hans dialektisk-spændingsfyldte sammentænkning af fænomener, der tilsyneladende står i modsætning til hinanden (den radikale fordring og de sociale normer, rummelighed og intimitet, socialitet og subjektivitet, synd og menneskelivets godhed, norm og spontanitet, poesi og eksistens osv., jf. 39, 50, 70, 91, 148f., 163, 173, 237, 254, 312). I forbindelse med denne indsats korrigerer han den naive optimisme, som Løgstrup ofte tilskrives med hensyn til menneskets formåen, og betoner det etikkritiske væsenstræk ved DEF (som resulterer af den etiske fordrings “paradoksaltitet” som kærlighedsfordring, 184, jf. 11). En billedligt godt pointeret helhedstydning, som afspejler sig i de enkelte analyser, finder man desuden i bogens titel: Løgstrups etik spidser til i tesen om, at vi er “hinandens verden” (256, 15).

Bugges kommentar er en velkommen og nyttig forståelseshjælp, som forhåbentlig vil finde mange læsere. Hans betoning af Løgstrups tæknings dialektiske karakter må bifaldes, men ligeledes hans fremhævelse – også imod Løgstrup – af konfliktsituationen som menneskelig grundsituation (115, 167, 194, 261). Naturligvis kan forskellige aspekter af hans analyse diskuteres. Et kritisk punkt vedrører fx hans vurdering af skønlitteraturens betydning hos Løgstrup (“den helt centrale rolle”, 25). Vel kan man finde mange skønlitterære øjenåbnere og eksempler i DEF. Men det kan betvivles – dvs. evt. også i modsætning til Løgstrups eksplicit høje vurdering af litteraturen – om deres metodisk-hermeneutiske relevans faktisk kan sammenlignes med DEFs eksistentialanalytiske og sprogfænomenologiske karakter. Som et mere konkret punkt kan man diskutere Bugges antagelse af, at Løgstrup to steder har brudt fordringens tavshed (57, 142). Formuleringerne af fordringen, om ikke at undertrykke den andens vilje og ansvar og aldrig at forhindre den anden i at forstå sit liv som skænket, bryder ikke dens tavshed (som kærlighedens radikale og tavse fordring), men artikulerer snarere de analytiske implikationer af kærligheden.

Bugges kommentar er ledsaget af et separat udgivet kompendium, som i tetisk punktform rekonstruerer DEFs “hovedtanker og argumentationsgang” (jf. undertitlen). Det hjælper med at give en hurtig og koncentreret oversigt over DEFs indhold og forløb. Det bør naturligvis ikke erstatte et selvstændigt rekonstruktionsarbejde, som udgør den væsentlige del af en forståelses- og læringsproces. Men det danner sammen med kommentaren et instrumentarium, som letter og uddyber – men også kritisk udfordrer – forståelsen af DEF.

Johann-Christian Pöder